

Юридичну крапку в питанні словацьких земель поставив Тріанонський мирний договір з Угорщиною 10 червня 1920 р., в якому Будапешт підписувався під поточним розподілом кордонів, однак, як показав час, тільки тимчасово. Питання автономності словаків, отже, не було вирішене на міжнародному рівні й перейшло у розряд внутрішньополітичних проблем самої Чехословаччини.

Джерела та література

1. Deák L. (ed.). *Súčasníci o Trianone*. Bratislava: Kubko goral, 1996. 64 s.
2. Kovtun J. *Republika v nebezpečném světě: éra prezidenta Masaryka 1918–1935*. Praha: Torst, 2005.
3. Sidor K. *Slovenska politika na pode pražského snemu. 1918–1938*. Bratislava: Andrej, 1943. 386 s.
4. Veselý Z. Slovenská otázka při vzniku Československa na Pařížské mírové konferenci 1919–1920. *Studia Politica Slovaca*, XIII, 2020/2. S. 46–69.
5. Піковська Т. В. Національне питання в програмах політичних партій Першої Чехословацької республіки 1918–1938 рр. Вінниця: Нова Книга, 2020. 168 с.
6. Шницер И. Е. Неудавшаяся попытка поставить словацкий вопрос на Парижской мирной конференции 1919 года. *Славяноведение*. 2009. Вып. 5. С. 96–103.
7. Шніцер І. О. Словацьке питання у роки Першої світової війни. Народи світу і Велика війна 1914–1918 рр.: матеріали Всеукраїнської наукової конференції 03–04 квітня 2015 р. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. С. 108–116.

Степченко Данило

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

АКЦІЯ РЕВІНДИКАЦІЇ НА ХОЛМЩИНІ І ПІВДЕННОМУ ПІДЛЯШШІ

Анотація. У статті розглядається акція ревіндикації на Холмщині і Південному Підляшші 1938 р. як один із найтрагічніших періодів в історії української православної церкви на території Польщі ХХ ст. Актуалізація наукової проблематики та історичної пам'яті про ревіндикацію у східних регіонах Польщі. Підтримується думка про те, що це був елемент державної спрямованої політики Польщі стосовно православних.

Ключові слова: Холмщина, Підляшшя, східна Польща, православ'я, акція ревіндикації.

Abstract. The article considers the action of revindication in Kholm region and Southern Podlasie in 1938, as one of the most tragic periods in the history of the Ukrainian Orthodox Church in Poland of the XX century. updating scientific problems and historical memory of revindication in the eastern regions of Poland. The opinion is supported that this was an element of Poland's state policy towards the Orthodox.

Keywords: Kholm region, Podlasie, eastern Poland, orthodoxy, revendication action.

Після окупації Галичини в 1920-х рр. польська влада почала репресивні дії проти діячів українського руху [1], репресії стосувалися здебільшого політичних прав українців, а також їхнього релігійного життя, переважно православних християн. Пік релігійних репресій припав на час керівництва Едварда Ридз-Смігли в 1935–38 рр., адже саме за його керівництва були запроваджені радикальні зміни до головних засад політики Польщі стосовно національних меншин [2, с. 331–358].

Метою статті є аналіз процесу ревіндикації 1938 р. на території Холмщини і Південного Підляшшя.

Формальною причиною для проведення акції зі знищення православних церков Польщею було те, що начебто на сході Польщі занадто багато православних церков, котрі були збудовані ще за часів, коли вона була окупована Російською імперією, і кількість православних церков не відповідала кількості прихожан. Тобто більшість церков були скоріш символічними, ніж практичними. Фактична причина полягала в боротьбі проти українського руху. Варто зауважити той факт, що уряд подбав про створення потрібної атмосфери серед польського населення, надихнувши серію газетних статей на підтримку провласних дій, які стверджували тезу про те, що православні церкви можуть викликати повторну русифікацію або українізацію в місцях зі змішаним етнічним складом та стати джерелом подальших конфліктів [3, с. 37].

Підготовку полонізаційно-ревіндикаційної акції розпочали в Люблінському воєводстві наприкінці 1936 р. [4]. Варто зазначити, що важливу роль у питанні полонізації українських земель відігравали польські військові, адже саме вони вимагали більш жорстких і рішучих дій стосовно релігійної і громадянської сфери у Холмі і Любліні. Зокрема в 1935 р. під час таємного з'їзду, присвяченого українському населенню, цивільна адміністрація Любліна відкрито вела таку розмову з військовими, яких представляв генерал Мечислав Смарвінській. Військові вимагали полонізації всієї території між ріками Буг і Вепш, щоб звести українську проблему в цих районах «до ролі дрібних питань», які, на їхню думку, можна порівняти з проблемою чеських поселенців або німців на Волині [3, с. 24–25].

У підсумку координаційний комітет зі справ меншин в штаб-квартирі округу № II в Любліні підтримав план, в якому були викладені дії стосовно подальшої полонізації п'яти повітів Люблинського і Волинського воєводств, власне план отримав назву «Основні директиви щодо полонізації Холмщини». Основною думкою програми акції було те, що всі православні Холмщини – це «зручені поляки» [4]. Самі ж православні християни відповідно до цього плану були поділені на три категорії, а саме: люди, котрі близькі до переходу в католицизм, люди, котрі були насильно звернені в православ'я, і національно свідомі українці і православні. До перших двох груп документ рекомендував більш ретельну полонізацію. Відносно свідомих українців під час просування пропольської позиції було рекомендовано керуватися двома принципами. Перший полягав у тому, що Польща і переважна більшість її громадян не проти побудови української держави,

проте за межами тогочасних кордонів республіки. У другому принципі було закріплено те, що потрібно було перешкодити розвитку православних українців будь-якими засобами [5].

Активний процес знесення церков на цьому етапі ревіндикації відбувався з травня по липень 1938 р., знесенням займалися наймані робітники, ув'язнені, військові, інженери або пожежники. Головнокомандувачем в цій операції було призначено генерала Брунона Ольбрихта (замінений 21 травня полковником Мар'яном Турковським). У квітні 1938 р. генерал дав докладні вказівки стосовно проведення ревіндикаційної акції і надав запит на насичення територій римокатолицькими священиками [3, с. 37]. Ольбрихт також наголошував на важливості ідеологічної основи для всього проекту, послідовно підкреслюючи обґрунтованість дій з полонізації. Навесні почалося втілення визначеного плану в реальність: на початку травня влада почала закривати позаштатні та неофіційно діючі храми, також було ліквідовано частину офіційних православних парафій. Частими були випадки руйнування й осквернення релігійних об'єктів. У більшості випадків залякане місцеве населення не вдавалося до спроб зупинити це, а тільки спостерігало за знесенням [3, с. 35].

Варто зазначити, що під час знесення церков дії проводилися без чітких критеріїв. Руйнувалися всі храми, які, на думку влади, були зайвими. Тоді лише за два місяці – з середини травня до середини липня – за даними Люблінського воєводського уряду було знищено 91 церкву, 10 каплиць, 26 молитовних будинків, загалом – 127 святинь. Серед них були найстаріші пам'ятки церковної архітектури на території тодішньої Польщі, а саме: храм у Білій-Підляській 1582 р., храм у Замості 1589 р. і храм в Корниці 1578 р. [4].

Хоча православне населення не намагалося активно чинити опір, воно частіше виражало протест законними засобами, використовуючи представників української меншини в парламенті, а також за допомогою меморіалів і скарг безпосередньо уряду і маршалу Сейму. Їхні автори заявили про випадки знесення церков і поскаржилися на агресивні дії з боку деяких учасників [6]. Проте реакції з боку влади не було.

У висновку зазначимо, що акція ревіндикації – це велика трагедія, яка не має аналогів в історії Європи. Провідною метою акції 1938 р. була абсолютна полонізація українських районів і докорінне зміцнення польського культурного впливу на східні регіони Польщі, населені українцями. Радикальні дії влади, на наш погляд, були викликані значним впливом військових на формування державної політики.

Джерела та література

1. Авторитарний режим II Речі Посполитої. URL: <https://cutt.ly/YxNlchM>
2. Mirosława Papierzyńska-Turek, Między tradycją a rzeczywistością. Państwo wobec prawosławia 1918–1939. Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe, 1989. 481 с.
3. Kuprianowicz G., Savenec A. 1938. Akcja burzenia cerkwi prawosławnych na Chełmszczyźnie i południowym Podlasiu. Prawosławna Diecezja Lubelsko-Chełmska, 2009. 120 s.

4. Акція руйнування православних церков на Холмщині та Підляшші. 1938 рік.

URL: <https://old.uinp.gov.ua/methodicmaterial/aktsiya-ruinuvannya-pravoslavnikh-tserkov-na-kholmshchiny-ta-pidlyashshi-1938-rik?q=methodicmaterial/aktsiya-ruinuvannya-pravoslavnikh-tserkov-na-kholmshchiny-ta-pidlyashshi-1938-rik> (дата звернення: 27.03.2021).

5. Podstawowe wytyczne do polonizacji Chełmszczyzny. URL: http://www.cerkiew1938.pl/wytyczne_do_polonizacji.html (дата звернення: 27.03.2021).

6. Memoriał prawosławnych pow. tomaszowskiego i zamojskiego do władz państwowych. URL: http://www.cerkiew1938.pl/odezwa_do_wladz.html (дата звернення: 27.03.2021).

Бойко Андрій

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ФІЛІППІНСЬКА ОПЕРАЦІЯ 1941–1942 РР. ЯК ЧАСТИНА «ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ В ПІВДЕННО-СХІДНІЙ АЗІЇ»

Анотація. У тезах висвітлено перебіг Філіппінської операції 1941–1942 рр. як частини військово-стратегічних планів Японії в Південно-Східній Азії. Проаналізовано японську стратегію вторгнення та тактику оборони американськими військами. Висвітлено наслідки операції та її вплив на долю Філіппінського архіпелагу.

Ключові слова: Філіппіни, японські війська, USAFE.

Abstract. The theses cover the course of the Philippine operation of 1941-1942 as part of Japan's military-strategic plans in Southeast Asia. The Japanese invasion strategy and defense tactics of the American troops are analyzed. The consequences of the operation and its impact on the fate of the Philippine archipelago are highlighted.

Keywords: Philippines, Japanese troops, USAFE.

Серед питань, пов'язаних з військово-політичною сферою Другої світової війни? важливе місце посідає дослідження Тихоокеанського театру воєнних дій, зокрема Філіппінської операції 1941–1942 рр. як частини японсько-американської війни 1941–1945 рр. та «Великої Азійської війни».

Захоплення Філіппін було однією з ланок військово-стратегічних планів японських мілітаристів в Південно-Східній Азії. У 1939 р. Японія проголосила себе захисником пригноблених народів Південно-Східної Азії з ідеєю створення «Великої Східно-Азійської сфери процвітання», у такий спосіб японський уряд маскував свою експансію гаслами звільнення від «білих імперіалістів». Висадка японських військ на величезному Філіппінському архіпелазі стала одним з важливих етапів широкомасштабної операції із захоплення районів Південних морів [1, 132].

Для вторгнення на Філіппіни була виділена 14-а японська армія під командуванням генерал-лейтенанта Масахару Хомма. Повітряну підтримку